

J E L E N T É S

AZ

ELSŐ MAGYAR IPARMŰKIÁLLÍTÁSRÓL
1842.

A' MAGYAR IPAREGYESÜLET IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNYA
MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTÉ

KOSSUTH LAJOS,

VÁLASZTMÁNYI ALIGAZGATÓ.

PESTEN 1843.

NYOMATOTT LANDERER ÉS HECKENAST KÖNYVNYOMÓ-INTÉZETÉBEN.

Azon sok jó között, mit hitem szerint az iparegyesület, ha irányt nem vesz, 's kellőleg gyámolittatik, egykor tehetend, a' honi müipar állapotának folytonos ismertetése nem legutolsó. — Mert önismeret, a' haladásnak föltétele. Ez okból tartá szükségesnek az igazgató választmány, a' mult augustus és september hónapokban tartott első magyar iparmükiállítás részletes leírását első adalékul a' honi müipar statisticájához, historiájához, 's müteni állapotának ismeretéhez közre bocsátani. A' szerkesztés reám bízott, és talán soha sem érzém olly fájdalmas elevenen, hogy specialitásokra nem vagyunk nevelve, mint épen ez alkalommal; 's ha azon ok nem indít vala, hogy másnak e' munkát elvállalni nem is lehetett, mivel Landerer Lajos uron kívül, ki az iparmükiállítást rendezé, más a' kiállítókkal csak annyi érintkezésbe sem jöhetett, mint én, ki az illető alválasztmánynak elnöke valék: bizonyosan nem bátorkodtam volna e' tökéletlen dolgozattal föllépni, mert az iparmütan mezején egészen járatlan vagyok, 's nem volt semmi előzvény előttem, melly a' töretlen ösvényen vezérem lehetett volna. — Azonban a' kezdet mindenben nehéz, jövendőre az iparegyesületnek bizonynyal módja leend avatottabb kezekről is eleve gondoskodni; — első kísérletül vegye a' közönség ezt is szivesen. — Sokkal inkább ismerem e' szakkörűli tehetetlenségemet, mintsem ne tudnám, hogy dolgozatomban hemzsegnék a' hibák, tévedések, halfogalmak, 's nem egy müteni baklövés szolgálанд a' szaktudósoknak mulatságul. De ha csak annyit eszközöltem is, hogy alkalmat nyujték helyesb ismeretek terjesztésére, munkám nem volt egészen haszontalan, 's azért minden tárgyavatottat tisztelettel felszólítok, méltoztassék tévedéseimet kijavítani; a' legnagyobb örömmel sietendek minden alapos igazítást egy vagy másuton közre bocsátani.

Némelly iparágakra, mint például a' vasgyártásra nézve, dolgozatommal még csak a' honi müipar statisticája sem nyer avvagy csak

annyt is, mennyit például a' selyemgyártásra nézve nyerhet; — ennek egyik fő oka, hogy némely iparág 's különösen a' vas, és általában a' bányászat, csak igen kevéssé volt a' rögtönzött első magyar iparműkiállításán képviselve, 's még a' képviselttekre például a' munkácsi vasgyárra nézve sem volt alkalmam adatokat gyűjteni. — Ha tehát egy vagy más cikk érdeme szerint nincs kiemelve, azt egyenesen csak e' körülményeknek kérem tulajdoníttatni. — Az egész kiállítás nem egyéb volt rögtönzött kísérletnél; jövődóben ugy a' műbírálat iránt soknak más-képen kell történni; mint arról is előre gondoskodni: hogy a' kiállítással egyetemben az egyesület kezeibe tökéletes statistikai adatok kerüljenek, melyeknek segítségével egy az enyémmel ügyesebb avatottabb kéz a' honi műiparról tudóságteljes rajzot nyújthasson a' magyar közönségnek, mely a' kiállítási teremek sűrű látogatásával 's azon érdekekkel, melyet mind a' kiállítás, mind a' jutalom-osztó ünnepély iránt tanúsított, igen örvendetes bizonyosságát nyújtá, hogy az iparügy fontosságát érzi, 's az iparegyesület zsenge törekvéseit méltányolja. —

Pest decemberben 1842.

Kossuth Lajos.

 Az egész tudósítás, minden honi magyar 's német lapok mellett 's így mintegy 20000 példányban fog ilyenként legyen szétküldetve. Az egész mintegy 4-5 irnyi füzetet képezend.

A' magyar iparegyesület a' létesülés nehézségeiből lassankint kibontakozva csupán az 1842-ki tavasszal jött olyan állapotba, hogy ezen évi június 4-kén tartott közgyűlésében, elnökét 's igazgatóságát, mely az egyesület munkálati tervét csö' a' alkalom szerint végrehajtsa, megválaszthatá; és arról is határozottatott, hogy még azon évben megustasi pesti vásárral az igazgatóságát a' par m ű k i-állítást létesítsen, mely e' nemben első Ismét Magyarországon. — Hogy az egyesület életének 's gyökeres működésének még ez évben jelét adandó, első lépésül az iparműkiállítást válassza, azt az egyesület egyik főszélje, a' hazai műipar emelése, 's azon reklámot is javasolá, hogy mindjárt legelső lépésnél magával a' műiparral lehető legszélesebb kiterjedésben érintkezésbe jöven, a' műipar jelenlegi állapotának ismeretét 's megismerettségét lehetőleg megközelítse, minzerint ezen ismeret a' további működésben alapul szolgálhasson; annak, a' mit már birunk, méltánylásra vonasson; tudatára, 's ösztönözze iránti bizodalomra ösztönözze; a' pár addig is nyert eredmények új kísérletekre, új törekvésekre, új erőfeszítésekre huzdításnak; 's a' honi műiparnak a' nemzet élle állított barba csak töredékes képe, legközelebb az a' g á z képnak felállítására utat készítsen; továbbá pedig azon iparágak meghonosítására is igort adjon, melyeknek elbanyagoltatását nagy részben annak is tulajdoníthatat, hogy a' közönség mind akkorig jóformán nem is tudta, mivel birunk már, 's mik azon iparágak, mik eddigelé hazánkban hiányoznak. —

Ámde az idő rövid voltában olyan akadály fekkant, mely miatt maga a' kiállítás lehetősége is kétségessé lön; mert lehetetlen volt előre nem látni, 's helyesnek is el nem ismeret az ellenvetést, hogy június közepe 's az augusztusi pesti vásár közt sokkal esélyesebb időköz van, minsem a' honi iparművecek nagy része, mindennapi rendez foglaltságai mellett, még az iparműkiállításra is valami jelesre készíthetne. Pedig ha magának az egyesületnek főképen az állott is érdekében, hogy azon iparművek állapotjával ismerkedjék meg, melyek mint rendez fogyasztási cikkek naponként árban vannak; viszont nem lehet meg nem vallani mikint a' beküldő iparműveceknek az is érdekükben állott, hogy rendez fogyasztási műveik mellett olyan mutatóanyagokat is adhassanak, melyek műiparos tehségök magasabb fokát tüntessék ki, 's megmutassák, mit képesek tenni, ha kívánlatnék. —

Illy viszonyok közl fogott az igazgatóságát az első magyar iparműkiállítás létesítéséhez. — Az igazgató elnöke alatt bizalmányt ne-

vezett, mely a vállalatot irányozza, s vezérleje; ez a kiállítás közvetlen rendezésével Landerer János választmányi tagot bízták meg, Emerling ur pedig a városi rendőrségi épület mellékteremcél ingyen minden bér nélkül megnyerni szerencsés lévén, legelső főszállást hírlapok útján június 16-án becsúta közre. És az eredmény várakozást mult, reményt haladott. — Két hónap múlva u. m. augusztus 25-kén az első magyar iparműkiállítás megayittaték, s a tárgyküldés, s vele a közönség részvételét folyvást növekedvén, midőn szeptember 21-kén bezárának, 213 iparműves által beküldött 298 nemű mutatvánnyal, s 5 cs. kir. főhercegsége az ország nádora, s főszékes hitese kegyelmes látogatásának magas szerencsésén kívül 14425 látogatókkal dícekedhetett.

A kiállítás vége felé közelgetvén, az igazgatóválasztmány szakértőkből műbírákat választott; kik miután az iparműveket szakonként részrehajlatlanul megbirátlák, mindnyájan egy testületbe egyesültek, s az igazgatóválasztmány kebeléből kijelölt hét tagból alválasztmánynak a kitanutatókat iránt javaslatot adtak, mely azonban (egy volt ez uttal határozva) az alválasztmánynak annyiban törvényt szabott, hogy az a javasolt kitanutatókat ugyan statuszgazdasági belátásához, s a túrasság pénzerőjéhez képest lezárallithatta, vagy kevesülthette, de sem emelni, sem szaporítani jogosítva nem volt.

Állottak pedig a kitanutatókat öt osztályból 1) arany-emlékpénz, 2) ezüst-emlékpénz, 3) bronzemlékpénz, 4) dícső oklevél, 5) méltányló említés. — S a bírálóknak eredménye lón, hogy miután két műiparág (soda és répacukor) alább bővebben előterjesztendő okoknál fogva jelenleg a kitanutatókat említett osztályokból kimentve, rendkívüli tekintetbe vétetett, egy kiállítás minden kitanutatójáról eleve lemondott, három tárgy pedig bírálathoz azért nem jött, mivel besét, s érdemét a tapasztalás általi behozonyulás föltételezi: a többi kiállítás között, arany-emlékpénzben öt: — ezüstben 18-an, bronzban 29-en dícső oklevélben 31-en, méltányló említésben pedig 36-an részesültek.

Szolgáljanak ezek bevezetésül az első magyar iparműkiállítás lit következő részletes leírásához; mire nézve nem leendő talán érdektelen az olvasó közönség előtt, ha adalékul a honi műipar ismeretéhez, egykét fontosabb iparágul némi statisztikai, s a historiai adatokat is olvashatandó, s nemcsak egyiket jelentesebb gyár részletes leírásával, hanem itt némi újabb kifejezéssel is találkozzunk.

Es most mielőtt az első magyar iparműkiállítás leírása megkezdődne, szükséges előrebocsátani: hogy a műbírálat s kitanutatókat iránt, a mondhatni rögtönzött iparműkiállítás előtt, vezérlejek eleve megállapítva nem lehettek, mert az irányító-választmány, az idő rövid volta miatt különben is kétszalkert, föltételekkel nehezíteni nem vélte tanácsosnak, s külföldben is akként volt meggyőződve, hogy a honi körülményeket kitanutató tapasztalás, melyet az iparműkiállítás nyújtandó, legbiztosabb kalandul fog szolgálhatni azon nemzeti gazdasági tekintetek kielégésén, melyeket nélnak a mi körülményeink között, az ipar s a külföldben gyár-íparművek bírálathoz követni kellend; — vagyis: hogy ez csak első kísérlet lévén, tanácsos leendő, a jövőre eljárás szabályul, az első kiállítás nyújtotta tapasztalásból levonni, mint pusztán elméletből oly rónát készíteni, melybe a honi műipar képe be nem illece. — Így jött a választmány azon meggyőződésre is, hogy ha külföldben egytől mődarab előállítás a kézműves tehetségét tökéletesen kitanutó, ezzel egy a bírálathoz föltételének, mint a kiállítás céljának a tekintetben meg van felelve, mert annyi bizonyosá leaz, hogy a mely kézműves egy mődarabot, a mint kiállítás, elkészíthetett, más hasonlót is képes készí-

teni; úgy viszont némely gyarművekkel, kivált a melyek nemcsak kicsinyben de mondhatni szinte mulatságból is készíthetők, statuszgazdasági fontosságot főképen csak az állal nyerhetnek, ha készítéseik nagyban azaz valószággal gyárilag készült, ilyeneknél tehát a kiállítás mutatványok technikai tökélyén kívül, még arról is meg kell győződni, hogy az valószággal gyarmű; s o' véget tudni kívánatos, hogy a kiállítás gyarműk hasonló művet nagyban, s (ha tükaithez nem vőli tartozni) mily kiterjedésben készít, s mily áron ad? s vajjon gyarműk szerkesztése megfelel e technikai tökélyben az illető iparszakludomány már ismeretes kívánatainak, vagy talán azt egy lépéssel a kifejlésben magushra is vőd? —

A beküldött gyarművek között különösen kött volt, mire nézve a bírálóválasztmány ezen tekintetekre ügyelni annyival inkább szűtségesnek vélte, minő bizonyosabb, hogy ezen két gyarműiparág, ha kellő kiterjedésben s kellő szűtséggel meghonosul, hazánkra nézve kimondhatatlan fontossággal bír. Mivel e két iparágra nézve időhátrány s az első kezdettől el nem választható akadályok miatt ezen tekintetekre kellő mértékben ügyelni nem lehetett: kénytelen volt a választmány azoknak megbirálásában csupán a beküldött korá husonemű mutatványok viszonzlagos (relatív) tökélyének összehasonlítására szoritkozni; azokat tehát a többiek sorából kimentve ezúttal egészen rendkívüli tekintetbe venni. — Es e két gyarmű: a répacukor és a soda. — Legyen hát szabad ezekkel kezdeni az első magyar iparműkiállítás ismertetését.

Répacukor.

Első iparág, melyet a honra nézve felszamíthatlan fontosságához képest a műbírálo választmány teljes méltánylattal rendkívüli tekintetbe veti, de melynek emlékpénzzel kitanutását a fontosabb előadott körülményeknél fogva a jövő iparműkiállításra halasztja a honi répacukor.

Az idő rövid volta s a kezdet nehézségei okozhatók, hogy honnák szűtső cukorgyára közül az első magyar iparműkiállításra mutatványokat csupán a csepini cukorgyár, és Kissling leutvérek pozsonyi cukorgyára küldtek be. A műbírák minálkottónek gyarművet igen jónak, a kétt között azonban a csepini valamivel finomabbnak s kevesebbnek találták; mit az iparegyesület ezen iparág fontosságának érdemzerint méltánylata mellett a csepini cukorgyárnak küldött külön oklevélben kijelentett.

A csepini cukorgyár (az iparműkiállítás után szerzett adatok szerint) Verőce vármegyében, Eszék mellett Csepinben Adamovics J. K. ur birtokán, Alsó-Ruzsbach Mayer Ignác urnak, N. Mayer és J. G. Landauer bécsi szabadalmazott nagykereskedő ház főnökeinek tőkepénzzel, ha Mayer Károly ur által 1836-ban állítatott, ki egyszerűen a gyarműk nevezetűje is. Adamovics ur pedig a vállalatnak két öltődig, vagy is 40 perolig részvényosa. —

Hogy ezen fontos műiparág, melynek ha valahol Európában, minden bizonyal Magyarországon van jövődója, s mely kellő kifejlés mellett nemcsak a belföldi fogyasztás tökéletes födözésével a hannak sok milliónyi kiadás meggazdálkodhat — hanem igen nyereséges külkereskedési ággá is válhatik; — hogy

hogy könnyűségénél fogva olly igen vastag kőfalakat sem kíván, mint a' közönséges nehéz fedelek. — A' költség még az által is kevesíthető, ha mázas cserép helyett mázatlan használtatik; melly habár nem olly jó is, mint a' mázas, anyagi jóságánál fogva mégis a' cserépszindelyeket jóságban, tartósságban sokkal felülmúlja. —

6) Az olesóságot igen neveli az illy fődél tartóssága; — melly a' könnyűségéből, a' légbefolyását lehetőségig kizáró anyag sűrűségéből, mellyet a' külső máz csaknem a' romolhatlanságig növel, igen természetesen következik. — A' fődél ezen tartóssága az épületet is tartósabbá teszi, a' mi különösen tüzfalaknál, 's párkányoknál észrevehető, miket más fődélezetekenél pléhsegítség nélkül jó karban tartani alig lehet.

7) Ezekhez járul még a' külső csín; mit az időntalan magas födeleknél elérni lehetetlen; itt azonban a' fénymáz színének tetszés szerinti választásával annyira növelhetni, hogy a' fődél az egész épület díszére válhatnék. Mind e' mellett azonban

8) A' fődél olly egyszerű, hogy minden ügyesebb napszámos is végbeviheti, 's ha történetesen egy vagy más darab megtöredeznék, belülről a' ház padazatjáról a' hézag könnyen kipótolható a' nélkül, hogy a' fedelen mászkálni kellene.

9) Habogy a' fődéllapok vakolással vagy más alkalmas ragasztékkal, avagy mohával rakatnak, a' ház padozatját egészen száraz és tiszta raktár gyanánt használhatni. —

10) Ezen fődéllapok készítése olly egyszerű, mesterkétlen mechanizmussal jár, mellyet minden csak egykevéssé ügyes téglavető igen könnyen megtanulhat; minél fogva olly vidéken, hol ez anyag helyben van, egy illy fődél kiállítása nem sokkal kerül egy szalmafödélnél drágábbba.

Hogy pedig mindezen állítások nem tartoznak a' jámbor ohajtások sorába, hanem több évi tapasztalással megerősített valóságos tények, urra nézve Springer ur hivatkozik ns. Trencsin vármegye, ezen falalmány megvizsgálására kiküldött választmányának 1839. maj. 6-káról költ kedvező hivatalos jelentésére; egyszersmind közhírré teszi, hogy állításainak valóságáról ő nála, Trencsin megyében Apátfalván, mindenki meggyőződhetik, minthogy ott az urasági majorban egy pálinkafőző ház 2000 illy mázas, és mázatlan fődéllappal fedve immár tizenegy év óta épségben áll, 's nem csak 10 tolot, hanem 1827-ben egy igen erős jégverést is állott ki, melly esopán két darab fődéllapot rongált meg, míg a' szomszédjában levő vakolt cserépszindelyes épületben igen nevezetes kárt okozott. —

Springer ur számvetése szerint a' különféle fődélezet költsége illy arányban áll.

Fa-zsindel kerül egy □ öltre 5 ft. 30 krba v. cz. Cserép-zsindely 7 ft. 57 krba. Mázas fődéllapok 5 ft. 34 krba. Máztatlan fődéllapok pedig 3 ft. 58 krba.

V é g e.